1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

ÖZBEKSTON RESPUBLIKASI MISOLIDA PARRANDA GRIPPI EPIDEMIYALARINING OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA ISTE'MOL BOZORIGA IQTISODIY TA'SIRI

Adabiyotlar tahlili

Magistr Amirova Laylo Tohir qizi

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, çorvaçilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311049

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
250–252

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Amirova L.T. Özbekston Respublikasi misolida parranda grippi epidemiyalarining oziq-ovqat xavfsizligi va iste'mol bozoriga iqtisodiy ta'siri // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 250–252. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311049

ANNOTATSIYA Uşbu tezisda parranda grippi (Avian Influenza) kasalligining kelib çiqişi, virusning biologik xususiyatlari hamda uşbu epizootiyaning Özbekiston Respublikasi şaroitida xalqimiz iqtisodiyotiga, parrandaçilik tarmoğiga va iste'mol bozoridagi narx-navo barqarorligiga körsatadigan salbiy ta'sirlari kompleks ravişda tahlil qilingan. Tezisda kasallik tarqalişi natijasida yuzaga keladigan taklif hajmining qisqarişi, bozordagi narxlar inflyatsiyasi va aholining xarid qobiliyatiga yetkaziladigan zanjirli iqtisodiy zararlar körib çiqilgan.

АННОТАЦИЯ В данной диссертации представлен всесторонний анализ происхождения птичьего гриппа и биологических характеристик вируса, а также рассматриваются негативные последствия такой эпизоотии — на примере Республики Узбекистан — для национальной экономики, птицеводческой отрасли и ценовой стабильности на потребительском рынке. В работе исследуются экономические последствия распространения заболевания, включая сокращение предложения, инфляционное давление на рыночные цены и, как следствие, снижение покупательной способности населения.

ABSTRACT This thesis provides a comprehensive analysis of the origins of Avian Influenza and the biological çaracteristics of the virus, as well as the adverse impacts of suç an epizootic—within the context of the Republic of Uzbekistan—on the national economy, the poultry sector, and price stability in the consumer market. The study examines the economic ripple effects resulting from the spread of the disease, including the contraction of supply, inflationary pressure on market prices, and the subsequent decline in the population's purçasing power.

Kalit sözlar: Parranda grippi, epizootiya, Özbekiston iqtisodiyoti, iste'mol bozori, oziq-ovqat xavfsizligi, narxlar inflyatsiyasi, substitut mahsulotlar, taklif zanjiri.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА Птичий грипп, эпизоотия, экономика Узбекистана, потребительский рынок, продовольственная безопасность, ценовая инфляция, товары-заменители, цепочка поставок.

KEYWORDS Avian influenza, epizootic, economy of Uzbekistan, consumer market, food security, price inflation, substitute products, supply çain.

Kiriş. Parranda grippi (Avian Influenza) — parrandalarning barça turlari, şuningdek, odamlar va ba'zi sutemizuvçi hayvonlar uçun yuqori xavf tuğdiruvçi, asosan Orthomyxoviridae oilasiga mansub A turidagi viruslar tomonidan keltirib çiqariladigan ötkir yuqumli virusli kasallikdir. Uşbu viruslar özining patogenlik darajasiga köra ikki guruhga bölinadi: past patogenli (LPAI) va yuqori patogenli (HPAI) parranda grippi. Yuqori patogenli ştammlar (masalan, H5N1, H5N8, H5N6) parrandalar örtasida öta yuqori kasallaniş va 90–100% gaça ölim darajasini (mortality rate) keltirib çiqarişi bilan ajralib turadi.

Yuqiş yöllari va alomatlari: Kasallikning tabiatdagi asosiy zaxira manbai (rezervuari) yovvoyi suv quşlari (ördaklar, ğozlar) hisoblanadi. Virus havo-tomçi, oziq-ovqat, suv va kontakt yöllari orqali yuqadi. Zararlangan parrandalarda nafas oliş tizimining oğir şikastlanişi, holsizlik, tuxum qilişning keskin töxtaşi, boş hamda toj qismlarining şişişi va kökarişi, iç ketişi hamda asab tizimi buzilişlari kuzatiladi. Kasallikning tez tarqalişi va yuqori patogenligi uni qisqa muddatda butun bir xöjalik yoki hududga yoyilişiga olib keladi.

Tadqiqot maqsadi: Parranda grippi kasalligining biologik va epizootik xususiyatlaridan kelib çiqqan holda, uşbu epizootiyaning Özbekiston şaroitida xalqimiz iqtisodiyotiga, bozordagi narx-navo va aholi farovonligiga yetkazadigan iqtisodiy zararlarini tahlil qiliş.

Asosiy qism. Parranda grippi epizootiyasi nafaqat veterinariya muammosi, balki Özbekiston iqtisodiyoti va xalqimizning kundalik turmuş darajasiga töğridan-töğri zarba beruvçi jiddiy makroiqtisodiy omildir. Kasallikning iqtisodiyotimizga ta'siri quyidagi asosiy yönalişlarda namoyon böladi:

- *Parrandaçilik tarmoğidagi bevosita va bilvosita yöqotişlar* Respublikamizda sönggi yillarda parrandaçilik sanoat darajasiga kötarilib, yirik klasterlar va kiçik fermer xöjaliklari şakllandi. Kasallik kirib kelgan taqdirda tarmoq katta moliyaviy yöqotişlarga uçraydi. Epizootik öçoqlarni yöq qiliş uçun millionlab parrandalarning majburiy söyilişi va yöq qilinişi tadbirkorlar va fermerlar uçun milliardlab sömlik töğridan-töğri moliyaviy zarar demakdir. Tuxum beruvçi tovuqlar galasining yöqolişi tuxum yetiştiriş hajmini qayta tiklaşni 6–8 oyga keçiktiradi. Broyler yönalişida esa naslli ota-ona galalarining (parent stock) zararlanişi inkubatsion tuxum va jöja yetkazib berişni töxtatib, butun tarmoq faoliyatini falajlaydi
- *Iste'mol bozorida narxlar inflyatsiyasi va taklif taqçilligi* Özbekiston xalqi uçun tuxum va parranda göşti eng hamyonbop va kundalik ehtiyojdagi oqsil manbai hisoblanadi. Iqtisodiyot qonunlariga köra, uşbu mahsulotlarga bölgan talabning narx böyiça elastikligi past ya'ni narx oşsa ham aholi ularni sotib olişda davom etadi. Kasallik sababli bozorda mahsulot kamayişi bilan birga, Toşkent şahri va viloyat markazlaridagi bozorlarda tuxum va broyler göşti narxi keskin qimmatlaşadi. Bir hududda karantin e'lon qilinganda, mahsulotlarni boşqa viloyatlardan keltirişga majbur bölinadi. Uzoq masofali transport va logistika xarajatlari mahsulot tan narxiga qöşilib, bozordagi narxni yanada sun'iy ravişda oşiradi va umumiy oziq-ovqat inflyatsiyasini harakatga keltiradi.
- *Substitut (muqobil) bozorlardagi zanjirli narx oşişi* Parranda mahsulotlari narxining kötarilişi yoki xalqimiz örtasida kasallikdan xavotirlaniş hissi paydo bölişi iste'mol xulq-atvorini özgartiradi.Aholi öz ratsionidagi oqsil manbaini qoplaş uçun darhol mol göşti, qöy göşti yoki baliq mahsulotlarini sotib olişga ötadi (substitution effect). Natijada, mol va qöy göşti bozorida sun'iy talab bosimi yuzaga keladi. Bu esa respublikamizdagi barça

turdagi göşt mahsulotlari narxining zanjirli ravişda qimmatlaşişiga va xalqimiz uçun oziq-ovqat savatçasining oğirlaşişiga olib keladi.

- *Aholi xarid qobiliyati va ijtimoiy farovonlikka salbiy ta'siri.*Parranda grippi keltirib çiqaradigan narxlar ösişi, eng avvalo, daromadi past bölgan xonadonlar, nafaka oluvçilar va köp bolali oilalarning hamyoniga salbiy ta'sir körsatadi.Xalqimizning real daromadlari qadrsizlanib, oziq-ovqat mahsulotlariga sarflanadigan xarajatlar uluşi oilaviy byudjetda keskin ortadi.Hayvon oqsili iste'molining kamayişi ijtimoiy nuqtai nazardan aholi salomatligiga hamda oziq-ovqat xavfsizligi darajasiga bevosita salbiy ta'sir yetkazadi.

Xulosa. Parranda grippi (Avian Influenza) nafaqat parrandalarning yuqumli va halokatli virusli kasalligi, balki Özbekiston iqtisodiyoti va xalqimiz farovonligi uçun katta moliyaviy xavf manbaidir. Kasallik tarqalgan taqdirda parrandaçilik tarmoğidagi işlab çiqariş zanjirlari uziladi, bozorda tuxum va göşt tanqisligi yuzaga keladi hamda oziq-ovqat mahsulotlari narxining keskin oşişiga sabab böladi. Bu oqibatlar respublikamizda oziq-ovqat inflyatsiyasini tezlaştirib, aholining xarid qobiliyati va ijtimoiy farovonligiga jiddiy zarba beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Özbekiston Respublikasi Veterinariya va çorvaçilikni rivojlantiriş qömitasi ma'lumotlari.
2. FAO. (2023). Avian Influenza: Prevention, Control and Socio-Economic Impacts in Central Asia. Food and Agriculture Organization.
3. WOAH. (2024). Terrestrial Animal Health Code: Highly Pathogenic Avian Influenza. World Organisation for Animal Health.
4. Raşidov, A. va boşq. (2022). Özbekistonda qişloq xöjaligi bozorlari va oziq-ovqat xavfsizligi iqtisodiyoti. Toşkent.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311049